

Korenwolf wereld

Dit is een uitgave van de Korenwolfcommissie.

Nieuwsbrief februari 2024

In maart 2023 mochten we weer naar de stembus om een nieuw provinciaal bestuur te kiezen. Daarmee vond ook een wisseling van het hamsterdossier plaats. Onze nieuwe Gedeputeerde, de heer Faassen, heeft vanaf de eerste week dat hij deze portefeuille onder zich had - met volle interesse en inzet - de ins en outs van de hamsterproblematiek zich eigen gemaakt. In deze nieuwsbrief treft u een interview met hem aan.

In 2023 is er weer veel werk verzet door alle betrokkenen om de stand van de korenwolf op peil te brengen. Zo heeft de vernieuwde aanpak van de hamsterfok door GaiaZOO zijn vruchten afgeworpen. Door kunstmatig met licht het fokseizoen te vervroegen, kregen de hamsters eerder jongen. Deze jongen konden zodoende vroeger in het veld worden uitgezet, waardoor de kans op succesvolle voortplanting van deze dieren in het wild aanzienlijk werd vergroot.

Ook het wetenschappelijk onderzoek kreeg een nieuwe impuls door de start van het - door Wageningen Universiteit (WENR) opgestarte - genetisch onderzoek in Koningsbosch. Daarover kunt u in deze nieuwsbrief meer lezen. Het blijft na al die jaren noodzakelijk om onderzoek te blijven doen omdat we nog lang niet alles weten; waarom wil de hamster maar niet uit het dal komen? Nieuw onderzoek leidt tot nieuwe inzichten, waarmee we de bescherming van de korenwolf verder kunnen verbeteren.

De deelnemers aan het korenwolfbeheer hebben onder deskundige begeleiding van Natuurrijk Limburg ook in 2023 hun schouders er weer flink onder gezet. Op de deelnemersbijeenkomst op 6 maart 2024 zal worden bekend gemaakt welke deelnemer afgelopen jaar het beste beheer heeft uitgevoerd en wie de meeste hamsters op zijn percelen had. De uitslag van 2022 met de bijbehorende winnaars treft u aan in deze nieuwsbrief.

Al met al kijk ik met veel tevredenheid terug op 2023. Het is echter geen tijd om onze aandacht op de hamster te verslappen. Ook in 2024 gaan we alle zeilen bijzetten om dat te bereiken. Afgaande op de gedrevenheid van alle betrokkenen heb ik er alle vertrouwen in dat dat gaat lukken!

Voorzitter Piet Franssen

In dit nummer

1 De hamster krabbelt eindelijk weer op 3 'De hamster heeft me gebeten' 4 30ste Internationaal Hamstercongres Wenen 2023 6 'Hamsterbeheer' gaat niet ten koste van de bedrijfsvoering' 7 Genetische monitoring hamsters in leefgebied Koningsbosch 8 Stapstenen naar een biodiverse landbouw in Zuid-Limburg 11 Dré Schroeder grote winnaar hamsterprijzen

De hamster krabbelt eindelijk weer op

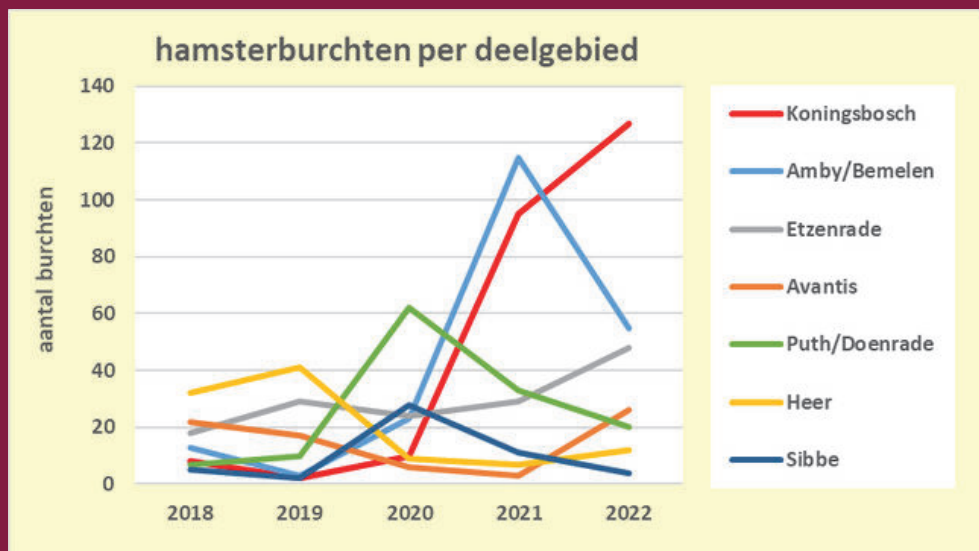
> Artikel door Maurice La Haye (Zoogdiervereniging), Anke Brouns en Gerard Müskens (Provincie Limburg)

Langzaam maar zeker - na het rampjaar 2016, toen er van begin mei tot begin juli vrijwel wekelijks enorme stortbuien vielen - krabbelt de hamster weer op.

In 2022 bleef de hamsterpopulatie op vrijwel een gelijk niveau als het jaar ervoor. Per deelgebied waren er echter grote verschillen. Met name in Koningsbosch zagen we een spectaculaire toename van het aantal burchten. Mogelijke oorzaken daarvan zijn dat er in Koningsbosch veel geschikte percelen voor hamsters zijn, maar ook twee succesvolle uitzettingen in mei 2021 en april 2022. Hierdoor was er voldoende tijd voor het krijgen van een worp jongen en tenslotte was er waarschijnlijk ook het beetje geluk dat de predatiedruk laag was. Ook in Etzenrade en bij Avantis (door de Duitse collega's) konden vroeg in het seizoen hamsters worden uitgezet, met ook daar een positief resultaat.

Foto: Gerard Müskens

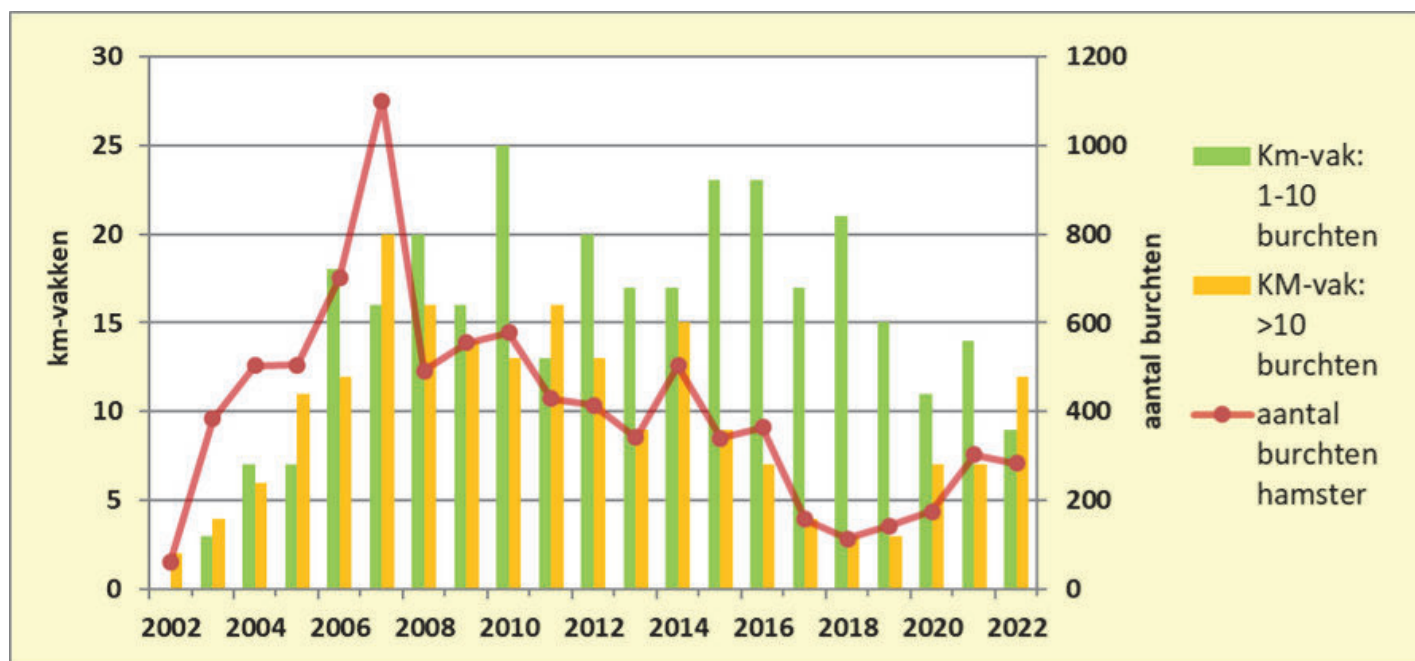
Figuur 1: Populatie ontwikkeling van de hamster in de jaren 2018-2022 in enkele deelgebieden in Zuid-Limburg

Daar tegenover staat een flinke afname van het aantal burchten in Amby. Daar kon door de extreme droogte in het voorjaar van 2022 pas begin juni zomergraan worden ingezaaid. Hierdoor was er pas in juli voldoende dekking. Te laat dus, want zonder dekking maar ook zonder voedsel hebben hamsters geen kans om te overleven. Ook in deelgebied Puth-Doenrade lukte het niet om de opgaande lijn van 2020 te behouden, vooral omdat het lastig was om het netwerk aan geschikte (ANLb) percelen in stand te

houden. Dat laatste lukte wel in deelgebieden Sibbe en Heer, maar ook hier werden de afgelopen jaren weer minder hamsters aangetroffen. Verder onderzoek en het volgen van de populatieontwikkeling blijft nodig om te begrijpen hoe de hamster zich gedraagt en in het wild kan worden behouden.

In 2022 bleef het aantal kilometervakken waarin hamsters aanwezig waren gelijk, maar het aantal vakken met 10 of meer hamsterburchten steeg wel flink. De

verwachting is dat hierdoor dispersie zal optreden en aangrenzende geschikte percelen weer kunnen worden gekoloniseerd. Juist dit is een zeer belangrijk aspect bij het afsluiten en uitvoeren van geschikt beheer op aangrenzende percelen. Hiermee staat of valt vaak het in stand houden van een lokale hamsterpopulatie. Slechts op een klein deel van de percelen in het agrarische landschap is dit middels aangepast beheer mogelijk en maatwerk voor de hamster is daarbij onontbeerlijk.

Figuur 2: Ontwikkeling van het aantal hamsterburchten in Zuid-Limburg van 2002-2022 en het aantal kilometervakken waarin deze zijn vastgesteld

‘De hamster heeft me gebeten’

> Artikel door Paulien Sijbers (Leeuwetand)

In augustus 2023 kopten enkele dagbladen dat de nieuwe Gedeputeerde Léon Faassen de aanpak van de inzet voor de korenwolf tegen het licht wil houden. We vragen hem persoonlijk wat de stand van zaken is.

“Er kwam op dat moment een aanbesteding voorbij voor het fokprogramma van de hamster. Van de zijlijn heb ik in 2000 meegekregen hoe het begonnen is. Toen die aanbesteding op mijn bureau landde, besloot ik dat ik alles wilde weten. Ondanks dat veel ondernemers inmiddels aan akkerbeheer voor de hamster doen, is al jaren discussie over de balans tussen de kosten en baten. Als ‘hoeder van het publieke geld’ wil ik weten hoe het zit,” legt Gedeputeerde Faassen uit. In één beweging haalt hij een dikke map tevoorschijn. Alle rapporten over het hamsterbeheer worden getoond, niet alleen van Limburg maar ook van onze buurlanden. De rapporten zitten bomvol met tabstickers, waarmee hij pagina’s gemarkeerd heeft die hij makkelijk terug wil kunnen vinden.

“Ik heb meteen alle rapporten opgevraagd die vanaf het begin zijn opgesteld, en heb me verwonderd over heel veel dingen. Neem bijvoorbeeld wat nodig is voor hamsteroverleving, hoeveel oppervlakte en wat voor beheer. Die inzichten zijn heel erg veranderd in de loop der decennia. Ik wil weten waarom dat zo is.”

“De eerst mogelijke vergadering van de Korenwolfcommissie ben ik aangesloten. Niet voor een deel, maar de hele vergadering. Ik heb veel vragen gesteld en er staan nog een aantal vervolgspraken. Ik wil met de hamsterdeskundigen het veld in, zien hoe het in zijn werk gaat met hamsters uitzetten. Ik wil vragen en doorvragen.

Samen naar bijvoorbeeld de Elzas, inzicht krijgen in wat we kunnen leren van hun korenwolf programma. En van de andere kant bekeken proberen we al maandenlang in Brussel duidelijkheid te krijgen over wat nu eigenlijk precies verwacht wordt. Wat ‘moet’ precies van Europa?”

“Wat mij betreft tellen alleen goede argumenten”

“Ik heb intussen wel al veel geleerd, hoor. Bijvoorbeeld dat de daadwerkelijke kosten uit de beurs van Provincie Limburg relatief klein zijn. Europa en het rijk dragen het grootste deel van de kosten, en als het puur over het fokprogramma gaat, zijn dat niet de zwaarste lasten. Waar het wel over gaat is dat voor de kosten voldoende maatschappelijk draagvlak moet zijn.

Gedeputeerde Léon Faassen verdiept zich in het hamsterdossier, in goed gezelschap.

> lees verder

Provinciale Staten is een afspiegeling van de maatschappij en zij nemen beslissingen. Het is mijn taak om hen te informeren, zodat zij weloverwogen beslissingen kunnen nemen. Wat mij betreft tellen alleen goede argumenten, en ik zet me ervoor in om deze te verzamelen en goed over te brengen. Dat is met dit dossier een hele opgave, en iets van de lange adem.”

Waarover heeft hij zich tot nu toe het meest verwonderd? “Ik keek op van de omvang en variëteit van de vertegenwoordiging in de Korenwolfcommissie. Met bewondering heb ik ervaren hoe deze mensen zich al jarenlang onvermoeid blijven inzetten voor de hamster. Daar heb ik heel veel respect voor. Waarover ik me vervolgens wel verwonder is dat ik aan tafel hoor dat het over veel meer gaat dan de hamster. Weer iets geleerd. Het gaat over boeren, het gaat over biodiversiteit (andere soorten die goed varen bij dit beheer), het gaat over natuurinclusieve landbouw, het gaat over erosie, etc. etc. Ik hoor allemaal goede argumenten; ik hoor waarom de ‘hamster’ belangrijk is voor Limburg. Maar ik vraag dan wel hardop: waarom hoor ik dit verhaal niet

buiten deze kamer? Dít is het verhaal dat overtuigt!”

Duidelijke doelen, betere communicatie

Gedeputeerde Faassen is van mening dat de doelen duidelijker moeten zijn en duidelijker moeten worden gecommuniceerd. Moeten we ons blind staren op de resultaten van de hamster? Het is veel meer dan dat, en dat mag gepromoot worden. Dan heb je iets haalbaars om voor te gaan en aantoonbaar resultaten mee te boeken. Dan heb je iets om trots op te zijn als Limburg.

Verdienmodel

Een structureel verdienmodel en lange termijn afspraken zijn - volgens de Gedeputeerde - voorwaarden om in de toekomst succesvol te zijn met dit beheer. “Dit beheer kan niet zonder de boeren, en als we dit als maatschappij willen, moeten we ons ook realiseren dat hier aanzienlijke kosten tegenover staan. Nu krijgen boeren een tijdelijke subsidie, maar een gezond agrarisch bedrijf heeft een meerjarenplan nodig, en zekerheid is een factor die meeweegt als je keuzes maakt.”

De hamster naast de kleinkinderen

“Mijn vader vond het vroeger nodig en waarschijnlijk ook leuk om op ons boomteeltbedrijf af en toe mensen wakker te schudden. Door af en toe met een deur te klappen als ze bijna in slaap vielen, of iets dergelijks. Zo zie ik mijn rol ook in dit geheel. Waar zijn we nu eigenlijk mee bezig? Zijn we met de juiste dingen bezig? Wat kan beter? Ik moet ervoor zorgen dat publiek geld zo effectief en efficiënt mogelijk wordt ingezet. Die taak neem ik serieus. Mijn interesse in de korenwolf is een beetje een eigen leven gaan leiden; kennelijk vinden mensen het grappig of op zijn minst opvallend hoe ik me vastgebeten heb ik het hamsterdossier. Op mijn bureau pronkt een kerstkaart van het cluster Natuur van Provincie met een prachtige foto van een hamster. Hij staat op mijn bureau, naast de foto van mijn kleinkinderen.”

Ik vraag me af: misschien ben ik het niet die zich vastgebeten heeft in de hamster, maar heeft de hamster mij wel gebeten! Gelukkig was het dan wel deze opgezette hamster die ik uit Duitsland heb laten komen, want ik begrijp dat je met levende hamsters moet oppassen!”

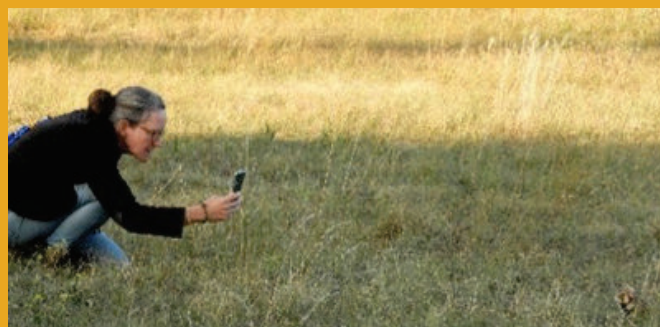
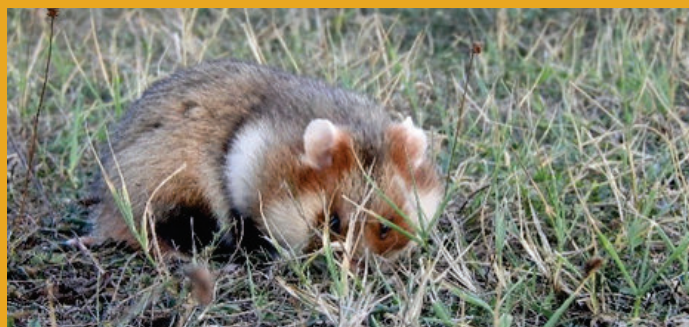
30ste Internationaal Hamstercongres Wenen 2023

> Artikel door Maurice La Haye (Zoogdiervereniging), Anke Brouns en Gerard Müskens (Provincie Limburg)

De belangrijkste internationale bijeenkomst voor onderzoekers, beschermers, bestuurders en vrijwilligers die zich bezighouden met de hamsters, is het jaarlijkse hamstercongres van de internationale hamsterwerkgroep (IHWG). Dit jaar organiseerde de universiteit van Wenen het congres van 29 september t/m 1 oktober 2023. Er waren 90 deelnemers uit zeven Europese landen.

> lees verder

Hamster met volle wangzakken wintervoorraad verzameland, die zich nauwelijks laat afschrikken door belangstellenden op een kerkhof in Wenen (Gerard Müskens)

Wenen is onder de hamsterkenners vooral bekend vanwege de hamsters die daar in de stad in een aantal parken en kerkhoven voorkomen. Enkele eeuwenoude kerkhoven zijn daarvan het bekendst. Niet verwonderlijk dus dat de excursie daar heen ging. Bij iedereen liet dit een diepe indruk achter, vooral ook door het tamme gedrag van de aanwezige hamsters. Een veel gehoorde vraag was dan ook hoe het mogelijk is dat de hamsters het hier goed doen en zich zelfs al uren voor zonsondergang laten zien maar op de akkers in vrijwel alle landen enorm achteruitgaan.

Behalve deze indrukwekkende excursie waren er ook nog een aantal interessante voordrachten. In Kroatië wordt nu pas geprobeerd om een idee te krijgen van het actuele verspreidingsgebied. Tot nu toe is de hamster nog maar in een fractie van de gebieden gevonden waar de soort begin deze eeuw nog voorkwam (slechts 23 jaar geleden!). In Sachsen-Anhalt, eertijds een hamsterbolwerk, is de soort vrijwel verdwenen. Behalve monitoring, dat overal gebeurt, vindt er ook op veel plaatsen gericht onderzoek plaats naar oorzaken van deze achteruitgang, maar ook naar manieren om hamster beter te beschermen.

Het wordt steeds duidelijker dat voedsel, en de kwaliteit van dit voedsel, een belangrijke factor is in het voortbestaan van de hamsterpopulatie. Het verband tussen voedsel(kwaliteit), worpgrootte en aantal worpen wordt steeds duidelijker. Vooral onderzoek in enclosures dat in Frankrijk (Elzas) en in Duitsland (Hessen) plaatsvindt, wijst duidelijk in die richting na eerdere aanwijzingen uit de fokprogramma's.

Ook werd in een presentatie van het Senckenberg Instituut nogmaals gewezen op het belang van genetisch onderzoek - vooral in het kader van veiligstellen in fokprogramma's van genetisch materiaal van hamsterpopulaties die snel verdwijnen. Als mooi voorbeeld daarbij werd Nederland genoemd, waarbij op het allerlaatste moment sterk verarmd genetisch materiaal van de laatste vijf deelpopulaties uit

België, Nederland en Noordrijn-Westfalen uiteindelijk toch in een fokprogramma weer kon worden samengebracht. Hierdoor is er relatief weinig genetisch materiaal van deze populatie verloren gegaan.

In de Elzas waar veel politieke druk op de bescherming van de hamster staat in verband met een veroordeling door de EU, wordt veel wetenschappelijk onderzoek naar de hamster gedaan. Een van de nieuwe technieken die daarbij worden ingezet zijn wildcamera's waarbij wordt gekeken of er hamsters worden vastgelegd die huid- en oogziekten hebben. Ook in de fokprogramma's worden hamsters die doodgaan standaard onderzocht op ziekten. Het blijkt dat veel hamsters vanaf hun derde levensjaar thymuskanker krijgen. Iets om in fokprogramma's rekening mee te houden.

Steps of creation

2020 :

- Benchmark + survey of local stakeholders
- Identify production costs and the limit of profitability, conduct interviews, then bring together the stakeholders

2021 and 2022 :

- Structuration of the organic food industry with creation of an economic interest group: it brings together producers (farmers), processors (windmill and biscuit factory) and consultants (Bio Grand Est and Chambre d'agriculture d'Alsace).
- Creation of a brand: "Grand hamster d'Alsace"

Funding of the action :

- From the State, and from Bio Grand Est
- 32 600 € since 2019

Product	Placed on the market in	Quantity
Flour	2022	
Seed bread	2022	12,5 tonnes wheat
Baguette	2022	
Biscuits	2022	12,5 tonnes wheat
Beer	2023	4 tonnes barley => 17 000 L

Actieplan in Frankrijk (Elzas) om de hamster een grotere bekendheid te geven.

Het was ook voor iedereen duidelijk dat er meer moet worden gewerkt aan het creëren van draagvlak bij het grote publiek voor de bescherming van de hamster om verdere achteruitgang te vertragen. Een voorbeeld daarvan kwam wederom van de Franse onderzoekers die meel laten malen van graan en bierbrouwen van gerst van hamsterakkers. Waar kennen we dat laatste van?

Maatschap Hupperetz heeft een succesformule gecreëerd door drie landbouwtakken te verbinden, en de hamster vaart er goed bij.

'Hamsterbeheer' gaat niet ten koste van de bedrijfsvoering'

> Artikel door Paulien Sijbers (Leeuwetand)

In Schinveld staat een gemengd agrarisch bedrijf dat middels 'kringlooplandbouw' drie landbouwtakken met elkaar verbindt: akkerbouw, agrarisch natuurbeheer en het houden van 'Blonde d'Aquitaine' vleesstieren. "Luzerne is de sleutel," aldus Tim Hupperetz.

Tim (34 jaar) stapte tien jaar geleden in de Maatschap van zijn ouders. Het vleesvee noemt hij de hoofdtak van hun bedrijf. Rond de tijd dat hij bij de maatschap aansloot kwam de kans voorbij om voor - met name - de Plus supermarkt vlees te gaan leveren. "Wij zagen dat de markt vroeg om meer dierwelzijn. Omdat die afzetmogelijkheid zich aandeed, zijn we meteen aan de slag gegaan. We hadden toen nog een oude roosterstal. Die hebben we afgebroken, en daarvoor in de plaats staan nu potstallen. We hebben nu een ruimere stal die voldoet aan alle duurzaamheidseisen en de eisen voor dierwelzijn." Dit wordt bestendigd door de Dierenbescherming met het 'Beter Leven Keurmerk 2 sterren runderen' en de 'Maatlat Duurzame Veehouderij' van Stichting Milieukeur.

In 2008 woonden Tim en zijn ouders een informatiebijeenkomst over het hamsterbeheer bij. "Omdat wij al een

extensiever bouwplan hadden met veel granen, was de stap klein." Daarnaast zagen ze meteen een kans in luzerne als voeding voor hun vleesvee. Het vee van maatschap Hupperetz krijgt nu jaarrond Luzerne. "Luzerne heeft een textuur die taaier is. Ze kunnen er goed op herkauwen. We merken dat de dieren daar content mee zijn; ze worden er rustig van. Bijkomend voordeel is dat luzerne zo eiwitrijk is dat we veel minder eiwit hoeven bij te voeren. Een kostenbesparing, maar ook een dienst voor het vee omdat eiwitrijke brokken hun niet zo'n voldaan gevoel geeft als luzerne."

Levert het hamsterbeheer ook nog een positieve bijdrage aan de bodemgezondheid? "Wij denken van wel. Het bouwplan is vrij extensief. We halen niet het maximale van het perceel, waardoor de grond rust heeft. De grond wordt ook niet jaarlijks bewerkt. Als ik een schep in de grond steek en kijk, dan zie ik dat het bodemleven zeker is toegenomen."

Luzerne is de sleutel in de bedrijfsvoering van Tim Hupperetz (links) en zijn ouders

Genode en ongenode gasten

Bij de vraag waar Tim aan denkt bij het woord 'hamsterbeheer,' trekt hij het meteen breder: "We maken onze percelen geschikt voor de hamster. We vinden hier hamsterburchten. Maar we zien ook dat andere dieren zich hier thuis voelen. De reeën die we vroeger zagen zijn teruggekeerd, we zien veel meer vogels. Ik heb daar ook wel plezier in."

Luzerne en vleesvee of melkvee gaan hand in hand

"Ook het agrarisch natuurbeheer hoort bij het circulaire werken op ons bedrijf. En we zien dat ons natuurbeheer niet ten koste gaat van de bedrijfsvoering. In 2008 waren wij in onze omgeving een van de weinige deelnemers aan het hamsterbeheer, maar we zien dat deelname steeds meer is toegenomen."

Het verschuiven van het zwaartepunt van pakketten – van niet-oogsten naar hamstervriendelijk oogsten – helpen om het aantrekkelijker te maken om mee te doen. "Voor intensieve akkerbouwbedrijven is het lastiger. Luzerne is immers een meerjarig gewas waardoor je op deze percelen enkele jaren geen suikerbieten, aardappelen of uien kunt verbouwen. Tevens moet je een afzet vinden voor je luzerne. Maar voor vleesveehouders en melkveeouders met wat extensieve akkerbouw is het een fijne win-win. Ze hebben afzet, besparen kosten en houden hun vee tevreden. Wat wil je nog meer?"

Genetische monitoring hamsters in leefgebied Koningsbosch

> Artikel door Edgar van der Grift, Arjen de Groot, Nina Villing & Sander Moonen (Wageningen Environmental Research)

De afgelopen twintig jaar heeft monitoring van de Nederlandse hamsterpopulaties in Limburg waardevolle inzichten opgeleverd wat betreft verspreiding, aantallen, reproductie en overleving. Op basis hiervan zijn praktische adviezen gegeven over bijvoorbeeld het beheer van de leefgebieden en maatregelen op landbouwpercelen die de hamsters kunnen helpen. Desondanks zijn de aantallen in de leefgebieden nog laag en is bijplaatsing van dieren uit het fokprogramma nog steeds nodig. De lage aantallen betekenen ook dat er risico's zijn voor genetische erosie en inteelt. Om deze risico's beter te begrijpen, is Wageningen Environmental Research in 2023 een genetische monitoring van de populatie in leefgebied Koningsbosch gestart, in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid en in samenwerking met de Provincie Limburg.

De monitoring bestaat uit het verzamelen van haren bij alle - in genoemd leefgebied - aanwezige burchten. Hiervoor zijn zogenaamde haarvallen in de verschillende pijpen van burchten geplaatst. De haarval is een ronde buis die precies in en hamsterpijp past, met een 'rolletje' waarop dubbelzijdig plakband is aangebracht. Als een hamster zijn burcht verlaat

passeert hij het plakband, waar dan één of enkele haren op achterblijven (zie foto's).

In 2023 zijn in leefgebied Koningsbosch in totaal 45 burchten gevonden, verdeeld over zes inventarisatierondes, waarvan er 44 zijn bemonsterd. Er zijn in totaal 67 haarmonsters verzameld bij 21 burchten.

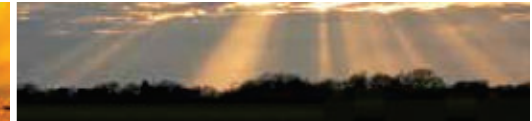
Op basis van deze DNA-monsters zal in 2024 worden geprobeerd om unieke genetische profielen te genereren van zoveel mogelijk leden van de populatie. Deze reeks profielen zal vervolgens worden vergeleken met profielen die in 2024 worden verzameld en met profielen van in gevangenschap gefokte individuen die in het gebied zijn vrijgelaten, om de overleving en het reproductiesucces te schatten.

Daarnaast zal worden onderzocht hoe groot de genetische variatie momenteel nog is in zowel de fokpopulatie als de wilde populatie en of hiertussen grote verschillen bestaan.

Het onderzoek is een pilotstudie en wordt eind 2024 afgerond. In 2025 worden de resultaten gerapporteerd en zal worden verkend of een bredere inzet van genetische monitoring van de hamsterpopulaties zinvol is.

Een haarval in een van de pijpen van een hamsterburcht (links) en succesvolle verzameling van haren op het 'rolletje' met dubbelzijdig plakband (rechts).

Stapstenen naar een biodiversere akkerbouw in Zuid-Limburg

> Artikel door Rik Schreurs en Harm Kossen (Natuurrijk Limburg)

Limburg is voor de akkernatuur een belangrijke provincie. Gelukkig zijn maatregelen op akkers in het kader van agrarisch natuurbeheer fors gegroeid de afgelopen jaren! Coördinator Harm Kossen is vanaf 2015 verantwoordelijk om het agrarisch natuurbeheer in collectief verband in Limburg uit te voeren. Veldmedewerker Rik Schreurs staat al sinds 2015 naast alle ruim 200 akkerboeren in heel Limburg die aan agrarisch natuurbeheer doen. Het hamsterbeheer is daar onderdeel van. Met onderstaand artikel mogen we even kijken door de ogen van Rik en Harm. De toekomst van de akkerbouw in Zuid-Limburg: kan de hamster ons de weg wijzen?

“Praktisch en realistisch: we willen komend jaar nog actiever met onze beheerders in gesprek gaan over hoe we energie in het hamsterbeheer houden en blijven werken aan goede resultaten,” begint Harm. “Er heeft het afgelopen jaar een forse verandering plaatsgevonden in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Die heeft ook impact op het agrarisch natuurbeheer, zeker in de akkerbouw. Ik vraag mij af: hoe kunnen we daar in de toekomst toch juist kansen benutten?”

“Ook hebben we een nieuwe beschikking van de Provincie Limburg gekregen voor het uitvoeren van het ANLb (de regeling voor het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer). Daar zit ruimte in om te groeien in oppervlakte hamsterbeheer én daarmee ook in kennis en kunde. Hoe gaan wij deze mogelijkheden optimaal benutten binnen de Zuid-Limburgse akkerbouw?”

“Natuurrijk Limburg wil de komende jaren met haar deelnemers op verschillende thema’s aan de gang, in de vorm van studiegroepen. Met als doel om samen te werken aan goede resultaten voor boer en biodiversiteit.”

Rik: “Voor het hamsterbeheer komen we dan tot praktische inzet op een aantal zaken:

1. Hoe stemmen we voorwaarden uit GLMC's en maatregelen uit eco-activiteiten optimaal af op het ANLb-beheer (of andersom)?

Harm: “Dit zal komende beheerplanperiode een voortdurend proces van afstemming zijn tussen overheid, adviseurs, BoerenNatuur en onze veldmedewerkers met de deelnemers. Het zal belangrijk zijn om de beheerpakketten uit het agrarisch natuurbeheer maximaal flexibel te houden om hier een mouw

aan te passen.

“Samen met onze deelnemers willen we eraan werken om zoveel mogelijk in te zetten op ANLb. Hier zit namelijk zekerheid van vergoeding en kunnen wij ecologisch begeleiden in het beheer. De eco-activiteiten kunnen daarnaast plaatsvinden, maar vervangen niet het ANLb. In ieder geval niet zolang er geen stapeling of combinatie van de eco-regeling met een beheerpakket optimaal mogelijk is.

“Met ‘optimaal’ bedoel ik dat eco-activiteit en anl elkaar versterken in het realiseren van kwalitatief leefgebied voor de hamster terwijl de boer er nog steeds voldoende geld aan overhoudt. Bijvoorbeeld doordat de eco-activiteit zorgt voor een gezond bodemleven of het juiste gewas en het beheerpakket voor voldoende dekking. En dat door deze stapeling er een forse verhoging van het areaal aan biodiversere landbouw mogelijk is. We zijn doorlopend in gesprek met LNV en RVO om manieren te vinden waarop beide regelingen mekaar niet tegenwerken, maar elkaar juist gaan versterken.”

2. Onkruiden... wat is nodig om meerjarig beheer ten behoeve van hamsters en akkernatuur mogelijk te maken, zonder problemen met onkruiden.

Rik: “Het begint hiermee: wat we nodig hebben, zijn deelnemers die zich actief inzetten om te zorgen voor een zo goed mogelijk geteeld gewas. We zien gelukkig steeds meer deelnemers die hier bewust mee bezig zijn, en dit maakt het tackelen van dit punt haalbaar voor iedereen.

“Het begint met een goede uitgangssituatie voor het beoogde gewas en dit in combinatie met een juiste timing van de werkzaamheden op het veld. Gewoon het vakmanschap zoals dat ook voor de gangbare gewassen wordt toegepast.

“Ervaring leert: problemen met veronkruiding binnen het hamsterbeheer komen meestal voor op percelen die meerdere jaren onafgebroken voor het hamsterbeheer zonder oogst worden ingezet. Gewasrotatie is dus een hele logische oplossingsrichting om veronkruiding van bouwland beheersbaar te houden.

“Er zijn inmiddels tal van goede voorbeelden binnen het hamsterbeheer waar dit principe succesvol wordt toegepast. Dit kan met hamsterbeheer met aangepaste oogst én met hamsterbeheer zonder oogst. Dat hangt af van de locatie van het perceel ten opzichte van de verspreiding van de hamster en/of de bedrijfsvoering en daarmee samenhangende keuzes die een landbouwer maakt.

“De granen worden ingezet voor de hamster en roteren daarmee binnen het bouwplan van de deelnemer. Het standaard bouwplan wordt als het ware hierop aangepast. Dit stukje flexibiliteit dat de akkerbouwer moet leveren wordt vergoed vanuit de ANLb beheervergoeding.

“Een goed voorbeeld hiervan is de teelt van wintertarwe met hamstervriendelijke oogst (door inzet van de arenstripper) en wintergerst met hamstervriendelijk nagewas (zoals Japanse haver met wikke), achter elkaar geteeld op een perceel. En het derde jaar worden er bieten geteeld en worden de granen weer op een ander geschikt perceel voor de hamster ingezaaid.

“En wat dacht je van het slim toepassen van de verschillende hamstervriendelijke gewassen om veronkruiding binnen de perken te houden. Zoals de mengteelt die bestaat uit een onderzaai van klaver of luzerne in granen. Deelnemers behalen hiermee goede resultaten. De opgedane ervaringen worden wel gezien, maar nog lang niet overal toegepast. We willen nog beter inzicht krijgen in waar hamsterbeheerders tegen aanlopen in de praktijk, en wat hun tegenhoudt om hiermee aan de slag te gaan. Met die

kennis kunnen we gericht werken aan een areaaluitbreiding van mengteelt binnen het hamsterbeheer.

Ecologische kennis en boerenpraktijk samen brengen in het veld (Rik Schreurs)

Hoe kan de hamster de landbouw de weg kan wijzen om deze economisch en maatschappelijk van hoge waarde te houden (Rik Schreurs)

Natuurrijk Limburg blijft komende jaren met haar deelnemers op verschillende thema's aan de gang, in de vorm van studiegroepen (Rik Schreurs)

Onderzaai van klaver in granen om veronkruiding tegen te gaan, biedt ook goede dekking en voedsel (Rik Schreurs)

Slim toepassen van de verschillende hamstervriendelijke gewassen om veronkruiding binnen de perken te houden. Zoals de mengteelt die bestaat uit een onderzaai van klaver (Rik Schreurs)

“Met het toepassen van een meer collectieve gedachte om veronkruiding aan te pakken binnen het hamsterbeheer, kunnen we nog enorme stappen maken. De kwaliteitsslag die we met z'n allen moeten maken binnen het hamsterbeheer staat stil. Daarom blijven dezelfde problemen zich voordoen.

“Het beheer moet naar een hoger plan gebracht worden en dit kan enkel door het gezamenlijk op te pakken. Er wordt nog te weinig collectief gedacht en gehandeld. De vragen die we ons daarbij moeten stellen, gaan we in kaart brengen.”

> lees verder

Foto: Rik Schreurs

3. Hoe werken we aan een mozaïek van beheer te midden van hoogrenderende landbouw? En kunnen we die hoogrenderende landbouw ook natuurinclusiever krijgen?

Rik: “Door het agrarisch natuurbeheer mee te laten roteren in het bouwplan werken we aan een meerjarige inzet voor milieu- en biodiversiteitsdoelstellingen in de landbouw. Maar ook door het mogelijk te maken dat GLB-maatregelen aangevuld kunnen worden met ANLb gelden (top-up) zodat deze GLB-maatregelen ook effectief zijn voor doelsoorten. Bijvoorbeeld luzerne die ingezaaid wordt voor GLB hamstervriendelijk gefaseerd maaien. Hiervoor ontvangt de landbouwer een extra vergoeding, betaald vanuit het ANLb.

“Dit biedt kansen voor geschikt leefgebied en het verbinden van leefgebieden, door verplichte maatregelen vanuit het GLB bruikbaar voor de hamster in te zetten. Deze taak ligt bij mij, als veldmedewerker.

“Deze uitdaging is multidimensionaal, want je hebt met (nieuwe) teelten, afzet, restproducten, tijd en materieel te maken. Samen met de deelnemers gaan

we onderzoeken wat mogelijk is en waar we alles kunnen hebben: kwalitatief hoogwaardig voedsel, kringloop op het bedrijf, een gezonde bodem én meer biodiversiteit.

“We gaan onderzaai in granen promoten, en we laten uitzoeken hoe dit bedrijfstechnisch past qua wet- en regelgeving. Maar we moeten zeker ook onderzoeken wat er dan verandert voor de boerenpraktijk: hoe gaan we luzerne kunnen afzetten zodat dit ook meer oplevert? Hardop denkend: zoeken naar een efficiëntere manier van werken, onder de vorm van een coöperatie met eigen drogerij. Of hoe kunnen we luzerne toepassen als alternatieve meststof? Het is in ieder geval duidelijk dat luzerne een akkerbouwgewas is met een enorm potentieel voor het behalen van tal van milieu- en biodiversiteitsdoelstellingen waaraan we ons moeten gaan conformeren binnen een hoogrenderende landbouw.

“Er zijn nog tal van kansen die onderzocht kunnen worden. Bijvoorbeeld welke scenario's er zijn qua gewasopvolging. Nu hebben we het traditionele Limburgse bouwplan. Van tarwe, gerst, bieten, aardappelen en mais. Wat wordt het toekomstige Limburgse bouwplan? Waarin plek is voor een mozaïek opgebouwd uit reguliere voedselgewassen en gewassen voortkomend uit de eco-activiteiten en agrarisch natuurbeheer (al dan niet gecombineerd met elkaar).”

Hoe kan de hamster de landbouw de weg kan wijzen om deze economisch en maatschappelijk van hoge waarde te houden?

Rik: “Een hamster heeft baat bij een landbouw die in de basis zorgdraagt voor een goede vruchtbare bodem. Doorwatering, goede structuur en een hoog aandeel bodemleven. En dit in combinatie met de aanwezigheid van voldoende variatie van dekking, verspreid over het seizoen.

Een hamster heeft baat bij een landbouw die in de basis zorgdraagt voor een goede vruchtbare bodem. Doorwatering, goede structuur en een hoog aandeel bodemleven (Rik Schreurs)

“Deze behoefte is heel goed in te vullen met perfect uitgevoerde milieu- en biodiversiteitsmaatregelen in combinatie met een slim landgebruik - met oog voor het behoud en herstel van bodemvruchtbaarheid.

“Dit laatste, daar gaat het immers om in de landbouw! Een optimale uitgangssituatie behouden voor de teelt van hoog salderende akkerbouwgewassen door deze af te wisselen met rustgewassen. Juist die voor de bodemvruchtbaarheid zo belangrijke rustgewassen kunnen we perfect afstemmen op de doelsoorten zodat deze optimaal leefgebied kunnen vormen.”

Hier begint het!

Harm: “Het nieuwe collectieve agrarisch natuurbeheer heeft laten zien dat werken aan beleidsdoelen het best van ‘onderop’ door grondeigenaren opgepakt kan worden. Neem het heft in eigen hand. Agrarisch natuurbeheer gaat dan over meer dan soortbescherming en geeft ons de ruimte om oplossingen te zoeken voor de wensen die de maatschappij op vlak van biodiversiteit en landschap heeft en het economische verdienmodel dat een boer nodig heeft.

“Door de dialoog met boer, overheid en andere partijen aan te gaan via de uitvoering van het agrarisch natuurbeheer, kunnen we de aanzet naar natuurinclusieve landbouw maken en kennis en kunde met elkaar verbinden. Hier begint het!

Prijzen 2022

Dré Schroeder grote winnaar Hamsterprijzen

> Artikel door Gerard Müskens (Provincie Limburg) en Rik Schreurs (Natuurrijk Limburg)

Op 1 maart 2023 werden de jaarlijkse prijzen voor het mooiste hamsterbeheer en de meeste hamsters uitgereikt, bij de jaarlijkse bijeenkomst voor beheerders. Hieronder het verslag.

Er waren meerdere kanshebbers voor het mooiste beheer. Als eerste zagen we een (onverwachte) bloemenpracht van klaprozen en kamille in de graanpercelen met hamstervriendelijke oogst (van René Keulen). Vervolgens waren we getuige van een zeer geslaagd experiment met een ondergroei van klaver in wintertarwe (bij Marcel Hautvast). Dat een tijdig ingezaaid nagewas van Japanse haver met wikke ook in het naseizoen voor de nodige dekking kan zorgen - zelfs in een droge zomer - bleek ook mogelijk door zo snel mogelijk na de oogst in te zaaien (bij Simon Gemeni). Een heel dicht en goed ontwikkeld gewas winterrogge waardoor de onkruiddruk vrijwel nihil was - en waar ook nog een aantal hamsters in huisden - scoorde eveneens hoog (Harry Lacroix).

Maar de prijs voor het mooiste beheer in 2023 ging ditmaal overtuigend naar Dré Schroeder. Zijn kennis maar vooral ook zijn inzet om zonder gewasbeschermingsmiddelen de percelen van Staatsbosbeheer geschikt te krijgen voor de hamster, was een knappe prestatie (zie foto). Dat dat ook nog resulteerde in een flink aantal hamsterburchten op deze percelen geven deze prijs extra glans!

Luzerne met kruidenrand en wintertarwe in Koningsbosch op percelen van Staatsbosbeheer beheerd door Dré Schroeder (Gerard Müskens)

De Gulpener hamster-wisseltrofee voor de meeste hamsters ging voor het tweede jaar op rij met 94 vastgestelde burchten naar Limburgs Landschap. Op de terreinen van Limburgs Landschap in Amby bleken de hamsters het goed te hebben gedaan.

Op de tweede en derde plaats eindigden met respectievelijk 44 en 43 hamsterburchten Günther Hennes en – jawel – Dré Schroeder. Hun percelen met veel hamsters in Koningsbosch grenzen aan elkaar en kwamen samen dicht in de buurt van het hoge aantal dat bij Limburgs Landschap in een groter gebied werd vastgesteld.

De prijswinnaars kregen een pakket met streekproducten aangeboden door Natuurrijk Limburg.

Uitreiking van de prijs van het mooiste hamsterbeheer in 2022 en van het hoogste aantal hamsterburchten in seizoen 2021-2022 door Piet Franssen (voorzitter KWC-midden) Dré Schroeder (links) en wederom aan Frank Kroonen van Limburgs Landschap (rechts)
foto: Gerard Müskens

Colofon

De Korenwolfwereld is een uitgave van de provincie Limburg in samenwerking met het Ministerie van Natuur, Landbouw en Voedselkwaliteit en de Korenwolfcommissie.

Redactieadres:

Provincie Limburg
Limburglaan 10
6229 GA Maastricht
Postbus 5700
6202 MA Maastricht

Opmaak en print:

Provincie Limburg,
2112 268

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

NATUUR

HISTORISCH

GENOOTSCHAP

IN LIMBURG

fauna
beheer
eenheid
LIMBURG

Het
Limburgs
Landschap

Foto: Rik Schreurs